

PAPIŠKĖS NEĮTVIRTINTA GYVENVIETĖ

Vida KLIAUGAITĖ

Papiškės neįtvirtinta gyvenvietė (Švenčionių r.) yra 900 m į ŠV nuo Papiškės kaimo, Šventės upelio (anksčiau buvusios ežervietės) kairiajame krante. Gyvenvietė rasta 2003 m. vykdant suprojektuoto dujotiekio Pabradė–Višaginas trasos žvalgomouosius tyrimus (žr. *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 252). Žvalgomuosiuose šurfluose aptiktas iki 20 cm storio kultūrinis sluoksnius ar jo pėdsakai, lipdytos keramikos, o žvalgant metalo detektoriumi rastas geležinis lazdelinis smeigtukas bei žalvarinis skardinis apkalas. Gyvenvietė siejama su Papiškės pilkapynu, esančiu už 600 m į V. Pagal šurfus bei reljefo ypatybes buvo nustatyta saugotina neįtvirtintos gyvenvietės teritorija – dviejų bevardžių Šventės upelio intakų suformuota neaukšta, ŠR–PV kryptimi išėsta 76x44 m dydžio kalva.

2004 m. tyrimai vykdyti gretimose, į V nuo neįtvirtintos gyvenvietės esančioje aukštumoje, miško pakraštyje, už nusausėjusio Šventės intako vagos; pačioje vagoje bei už jos į P esančiuose laukuose. Tyrimai užėmė plotą, išsidėsčiusį 4 m į V nuo dujotiekio ašies ir 8 (miške) ar 12 m (laukuose) į R nuo jos. Aukštumoje esančio tyrimų ploto reljefas šiek tiek žemėja Šventės intako link. Už nusausėjusio intako vagos, laukuose tiriamo ploto reljefas daugmaž lygus. Nusausėjusio upelio vagos paviršius tiriamo ploto dalyje yra iki 0,9–1 m žemiau nei gretimi laukai. Iš viso suprojektuotos trasos 300 m ilgio ruože ištirtas 3742 m² dydžio plotas (34 perkastos).

Tyrinėtame plote nesuardyto kultūrinio sluoksnio neaptikta, rasta tik pavienių objektų – krosnių, šulinių, duobių – liekanos, gana daug buitinės keramikos (inventorinti 263 fragmentai), geležies lydymo atliekos (68 frag-

mentai), molinis tinklo pasvaras ir verpstukas, geležinių, stiklinių ir kitokių dirbinių. Tai liudija šioje vietoje vykusį kasdienį gyvenimą bei ūkinę veiklą. Tyrimų plote galima išskirti 2 zonas – nusausėjusio Šventės intako daubą (perkastos 9, 11, 17 ir perkastų 1 ir 5 P pakraščiai) bei aukštumą į ŠV nuo neįtvirtintos gyvenvietės (perkastos 14, 23–25, 29, 33), kuriose aptikta daugiausiai radinių ir objektų.

Nusausėjusio intako dauboje aptikti sąnašiniai bei durpių ir dumblo sluoksniai, kuriuose rasta dirbinių – medinis kaištis (?) ir statinės dangtis (perkasa 9), grublėtos keramikos, o daubos dugne – brūkšniuotosios keramikos, surinkta daugiau kaip 4 kg metalo lydymo atliekų. Daubos pakraščiuose aptikti du šuliniai. *Šulinys 1* (perkasa 9) rastas daubos Š pakraštyje, kur 76–90 cm gylyje atsidenė sutrūnijusios lentos. Šulinio duobė išryškėjo nuvalius durpių sluoksnį, 128 cm gylyje. Ji netaisyklingo stačiakampio formos, maždaug 1,3x1,1–1,2 m skersmens. Pagal išlikusius konstrukcinius elementus nustatyta, kad šulinys buvęs stačiakampio formos, iš galų įrėmintas 2 vertikaliomis lentomis, kurias prilaikė lentų išorėje įkalti kuolai. Iš šonų šulinys įrėmintas horizontaliomis lentomis, kurios išorėje paremtos akmenimis. *In situ* aptiktos šulinio lentos suvirtusios, tik 2 iš jų stovėjo statmenai. Išlikusių lentų matmenys – 110–113x20–22x4 cm, kuolų skersmuo – apie 6 cm. Akmenys, rėmę lentas iš šonų, yra 13–15 cm skersmens. Pjūvyje šulinio duobė plokščiadugnė, į žemį įgilinta iki 38–40 cm. Šulinio duobė buvo užpildyta juodomis durpėmis su gausiais trūnėsiais, dugnas – sąnašiniais sluoksniais. Preparuojant šulinį, juodų durpių sluoksnyje, maždaug 120 cm gylyje aptiktos

puodo dugno šukės buvo labai smulkios ir trapios, tad jų rūšies nustatyti nepavyko.

Šulinys 2 (perkasa 11) rastas kitoje daubos pusėje, kur po dirvožemiu, 35–40 cm gylyje atsidengė medinės šulinio dalys. Netaisyklingo ovalo formos šulinio duobė išryškėjo 50 cm gylyje nuo esamo paviršiaus, įžemyje. Pjūvyje šulinio duobė pusapskritimio formos, užpildyta juodomis durpėmis. Šulinio dugne susiformavęs šviesaus žvyro ir tamsiai pilkų sąnašų sluoksnelis. Duobė į įžemį įgilinta iki 50 cm. Medinė konstrukcija labai paprasta – iš kraštų šulinys ribojamas dviejų 150x24x3 cm ir 168x23x2–3 cm dydžio lentų. Šulinio R gale ant lentų uždėtas 73 cm ilgio ir 8 cm skersmens skersinis, jo Š galas nulūžęs. Šoninių lentų galai nusmailinti juos apipjaunant iš abiejų pusių. Skersinis ir šoninė lenta sujungti tarpusavyje išpjovus tinkamą formą ir suleidus detales viena į kitą. P gale skersinis neaptiktas. Ant šios konstrukcijos išilgai uždėti: 102x18x8 cm dydžio „balkis 1“, dar viena 74x18x6 cm analogiška medinė detalė (galį būti ir pirmosios dalis), iki 116 cm ilgio lenta, išlikęs jos plotis – 11 cm, storis – 3 cm. Prie šių dalių preparuojant šulinį aptikta daug trūnusių bei smulkių medienos nuotrupų. Šulinio dugne fiksuoti 5 nedideli 12–16 cm skersmens akmenys bei 3–4 cm skersmens beržo tošies gabaliukas. Šulinio dugnas pasiektas 1,1 m gylyje nuo esamo paviršiaus.

Dauguma iškastų perkasų gretimoje aukštumoje buvo tuščios, tik miškožemyje aptikta smulkių keramikos fragmentų bei gargažių. Aukščiau minėtose perkasose 14, 23–25 ir 29 rastos keturių krosnių liekanos. *Krosnis 1* (perkasa 14) atkasta 24–30 cm gylyje. Čia atsidengė juodas degėsingas 3x1,8 m skersmens ovalo formos kontūras. Degėsingame krosnies užpilde surinkti 168 keramikos fragmentai, iš jų inventorinti 58 vienetai. Tai lipdytų ir apžiestų puodų dalys. Puodai pūstais šonais, pa-

kraštėliai atlenkti į išorę (S profilis), šonai ir peteliai puošti horizontalių linijų, bangelių, įkartėlių ar eglutės raštu. Maždaug 50–54 cm gylyje atidengtas molio tinko sluoksnelis, užėmęs apie 1x2 m skersmens plotą. Šio sluoksnelio storis – 3–4 cm. Iš viso krosnyje surinkta 3,185 kg molio tinko. Po molio tinko sluoksniu, krosnies duobės dugne aptikta skaldytų 4–10 cm skersmens apdegusių akmenukų. Pjūvyje krosnies duobė netaisyklingo pusapskritimio formos, siekia iki 80–82 cm gyli. Krosnyje taip pat rastos 3 gargažės, kurių bendras svoris – 90 g, surinkta nemažai gyvulių (daugiausiai galvijų) kaulų fragmentų.

Krosnis 2 aptikta perkasų 23 ir 24 sandūroje, 20–24 cm gylyje. Krosnies kontūras ovalo formos, 1,5x0,9 m skersmens, įžemyje išsiskyrė juodu degėsinu užpildu. Preparuojant krosnį surinkti 65 keramikos fragmentai, iš kurių 42 labai smulkūs, sutrupėję ir jų rūšies nustatyti neįmanoma (pastarieji neinventorinti). Inventorinti 23 keramikos fragmentai, priklausantys mažiausiai 2 apžiestiems (?) puodams. Jų pakraštėliai atlenkti į išorę, kakleliai puošti bangele, peteliai – horizontaliomis linijomis. Taip pat preparuojant aptikta kelio-liko molio tinko fragmentų, apdegusių skaldytų 6–9 cm skersmens akmenukų, pora gyvulių kaulų fragmentų. 45 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, krosnies užpilde rastas perdegęs neaiškios paskirties dirbinys, pagamintas iš smiltainio, savo forma primenantis girnopusės dalį. Pjūvyje krosnies duobė netaisyklingo pusapskritimio formos, jos viršutinė iki 20 cm storio užpildo dalis – juoda degėsinga žemė, giliau – iki 13 cm storio mažiau intensyvus pilkos spalvos užpildas. Krosnies duobės dugnas pasiektas 56 cm gylyje.

Krosnies 3 (perkasa 25) 3,2x1 m skersmens ovalo formos duobė fiksuota po miškožemiu, 22–27 cm gylyje. Duobės užpildą sudarė gausi keramika – lipdytų apžiestų ar

lygiu paviršiumi puodų pūstais šonais fragmentai, atlenktais į išorę pakraštėliais (S profilis), kurių kakleliai ir peteliai puošti bangelių ar įkartelių raštais, šonai – horizontaliomis linijų grupėmis, taip pat molio tinkas (iš viso surinkta 1,050 kg), apdegę ir skaldyti akmenys (jų vidutinis skersmuo 8–9 cm). Preparuojant krosnį aptikti 2 neaiškios paskirties geležiniai dirbiniai ir molinio verpstuko dalis. Iš krosnies surinkti 24 galvijų ir kiaulių kaulų fragmentai. Pjūvyje krosnies duobė pusiau apskrita ir siekia iki 24 cm gylį.

Krosnies 4 (perkasa 29) liekanos aptiktos už 4 m į P nuo krosnies 3. Po miškožemiu, apie 18 cm gylyje fiksuotas netaisyklingos formos 2,44x0,55–1,3 m skersmens kontūras. Juodas degėsingas sluoksnis tebuvo 8–12 cm storio. Jame aptikta apie 30 perdegusių, suskilusių akmenų.

Aukštumoje aptiktos 2 stulpavietės. Pirmoji *stulpavietė* rasta perkasoje 16, 21 cm gylyje. Tai 30x30 cm skersmens pilka dėmė. Jos kontūras nelabai ryškus, tačiau taisyklingai apskritas. Pjūvyje stulpavietė siaurėjanti, užapvalintu galu, užpildyta pilku smėliu, į žemį įgilinta 34 cm. Antroji *stulpavietė* aptikta perkasoje 27 (3 m į P nuo krosnies 2), 20 cm gylyje. Tai 25 cm skersmens, taisyklingo apskritimo formos kontūras pilku užpildu. Stulpavietė pjūvyje nežymiai siaurėja, į žemį įgilinta 80 cm. Atstumas tarp abiejų stulpaviečių – 40 m.

Aukštumoje po miškožemiu aptikta duobių ir dėmių. Kai kuriose iš jų rasta po vieną

ar kelias lipdytos keramikos šukeles – brūkšniuotu paviršiumi (perkasa 32), lygiu paviršiumi (perkasa 15), grublėtu paviršiumi (perkasa 29) ar apžiestas (perkasa 25).

2004 m. tyrimų metu surinkta medžiaga datuojama labai plačiu laikotarpiu. Pagal keramiką gyvenvietę būtų galima datuoti nuo bronzos amžiaus iki geležies amžiaus pabaigos. Aukštumoje aptiktos krosnys datuotinos XV a. Šuliniuose neaptikta radinių, leidžiančių juos datuoti, tačiau radiokarboninė analizė rodo, kad jie šiuolaikiniai.

PAPIŠKĖ UNFORTIFIED SETTLEMENT

In 2004 researching the gas pipe path planned in the vicinity of the Papiškė unfortified settlement (Švenčionys district) the total area of 3742 m² was investigated. The investigated sector was 300 m long and 8–16 m wide; it was situated on the heights adjacent to the unfortified settlement. During the investigation no undisturbed cultural layers were found. Only individual items were discovered: remains of four ovens, two wells and pits. Other finds were numerous pottery shards (263 fragments were inventoried), iron melting waste (68 fragments), a ceramic net-sinker and a ceramic spindle, iron, glass and other items. They witness daily life and activities which used to be performed at this site. The collected finds are datable to a very broad period from the late Bronze Age till the late Iron Age. The ovens are datable to the 15th century, whereas wells – to the recent period.